KASBGA YO‘NALTIRISH ISHLARIDA PSIXOLOGIK YONDASHUVLAR VA SAMARALI METODLAR

Qosimova Shaxlo Boltaboy qizi

Namangan viloyati Yangiqo’rg’on tumani 44-maktab psixologi

Annotatsiya: Mazkur maqolada kasbga yo‘naltirish ishlarida qo‘llaniladigan psixologik yondashuvlar va samarali metodlar yoritilgan. O‘quvchilarning qiziqishi, qobiliyati, shaxsiy xususiyatlari va motivatsiyasini aniqlash orqali ularga mos kasb tanlashga yordam berishning psixologik asoslari tahlil qilingan. Shuningdek, diagnostik testlar, suhbat, kuzatuv, treninglar va individual maslahatlar kabi zamonaviy metodlarning kasb tanlash jarayonidagi ahamiyati ko‘rsatib o‘tilgan. Maqolada kasbga yo‘naltirish ishlarining samaradorligini oshirishda psixologning roli va ta’lim muassasalarida bu jarayonni to‘g‘ri tashkil etish masalalari ham yoritilgan.

Kalit so‘zlar: kasbga yo‘naltirish, psixologik yondashuv, kasb tanlash, o‘quvchilar, motivatsiya, qobiliyat, diagnostika, testlar, individual maslahat, psixologik metodlar, kasbiy rivojlanish.

Kirish

Bugungi globallashuv jarayonida jamiyatning har bir sohasida malakali va raqobatbardosh kadrlarni tayyorlash masalasi dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Shu nuqtayi nazardan o‘quvchilarni to‘g‘ri kasbga yo‘naltirish ularning kelajakdagi hayot yo‘nalishini belgilab beruvchi muhim pedagogik va psixologik jarayon hisoblanadi. Kasb tanlash inson hayotidagi eng muhim qarorlardan biri bo‘lib, u shaxsning qiziqishi, qobiliyati, temperament xususiyatlari va motivatsiyasiga asoslanishi lozim. Kasbga yo‘naltirish ishlari o‘quvchilarga o‘z imkoniyatlarini

to‘g‘ri anglash, shaxsiy qobiliyatlarini aniqlash va kelajakdagi kasbiy yo‘nalishini ongli ravishda tanlashga yordam beradi. Bu jarayon faqatgina ma’lumot berish bilan cheklanib qolmay, balki psixologik jihatdan ham chuqur yondashuvni talab etadi. Chunki har bir o‘quvchining psixologik xususiyatlari, qiziqishlari va hayotiy maqsadlari turlicha bo‘ladi.

Zamonaviy ta’lim tizimida kasbga yo‘naltirish ishlarida psixologik yondashuvlar alohida ahamiyatga ega. Psixolog o‘quvchilarning shaxsiy xususiyatlarini o‘rganish, ularning qobiliyat va moyilliklarini aniqlash orqali to‘g‘ri kasb tanlashga yordam beradi. Shu bilan birga, ota-onalar va o‘qituvchilar bilan hamkorlikda olib boriladigan ishlar kasb tanlash jarayonining samaradorligini oshiradi. Kasbga yo‘naltirish jarayonida diagnostik metodlar, psixologik testlar, suhbatlar va treninglar muhim o‘rin tutadi. Ushbu metodlar yordamida o‘quvchilarning individual xususiyatlari chuqur o‘rganiladi va ularga mos kasbiy yo‘nalishlar tavsiya etiladi. Bu esa o‘quvchilarning kelajakda o‘z kasbini sevib, muvaffaqiyatli faoliyat yuritishiga zamin yaratadi.

ASOSIY QISM

Kasbga yo‘naltirish ishlari o‘quvchilarning kelajakdagi hayot yo‘nalishini to‘g‘ri belgilashda muhim psixologik-pedagogik jarayon hisoblanadi. Bu jarayon o‘quvchilarning shaxsiy qobiliyati, qiziqishi, xarakteri va psixologik xususiyatlarini chuqur o‘rganish asosida amalga oshiriladi. Kasb tanlashda to‘g‘ri qaror qabul qilish shaxsning kelajakdagi muvaffaqiyati va ijtimoiy moslashuviga bevosita ta’sir ko‘rsatadi. Kasbga yo‘naltirish jarayonida psixologik yondashuvlar asosiy o‘rinni egallaydi. Psixologik yondashuv o‘quvchini faqat bilim oluvchi sifatida emas, balki individual psixologik xususiyatlarga ega shaxs sifatida o‘rganishni nazarda tutadi. Bu yondashuv orqali o‘quvchining temperament turi, qiziqishlari, qobiliyatlari, motivatsiyasi va emotsional holati aniqlanadi. Kasbga yo‘naltirishda eng muhim metodlardan biri — **psixodiagnostik testlar** hisoblanadi.

Testlar yordamida o‘quvchining intellektual darajasi, qiziqish yo‘nalishlari va kasbiy moyilligi aniqlanadi. Masalan, qiziqish so‘rovnomalari va shaxsiyat testlari o‘quvchining qaysi sohalarga ko‘proq mos kelishini ko‘rsatib beradi. Bu esa to‘g‘ri kasb tanlashda muhim asos bo‘lib xizmat qiladi. Yana bir samarali metod — **suhbat va intervyu**dir. Psixolog o‘quvchi bilan individual suhbat o‘tkazish orqali uning orzulari, hayotiy maqsadlari va qiziqishlarini aniqlaydi. Bu jarayonda o‘quvchining ichki motivatsiyasi va kasbga bo‘lgan munosabati chuqur tahlil qilinadi.

Kuzatuv metodi ham kasbga yo‘naltirish ishlarida muhim ahamiyatga ega. O‘quvchining dars jarayonidagi faolligi, jamoa bilan ishlash qobiliyati, tashabbuskorligi va xulq-atvori muntazam kuzatilib boriladi. Ushbu ma’lumotlar uning qaysi kasbga mosligini aniqlashda yordam beradi. Kasbga yo‘naltirishda **treninglar va amaliy mashg‘ulotlar** ham keng qo‘llaniladi. Bu mashg‘ulotlar o‘quvchilarda kasblar haqida tasavvur hosil qilish, o‘zini turli kasbiy rollarda sinab ko‘rish imkonini beradi. Masalan, “kasblar olamiga sayohat” treninglari o‘quvchilarda qiziqish uyg‘otadi va kasb tanlash jarayonini yengillashtiradi. Shuningdek, **individual maslahatlar** kasbga yo‘naltirish ishlarining muhim qismidir. Psixolog har bir o‘quvchining psixologik xususiyatlarini inobatga olgan holda unga mos kasbiy tavsiyalar beradi. Bu jarayon o‘quvchining o‘zini yaxshiroq anglashiga va ongli qaror qabul qilishiga yordam beradi. Kasbga yo‘naltirish jarayonida ota-onalar va o‘qituvchilarning hamkorligi ham juda muhimdir. Ota-onalar farzandining qiziqishlarini qo‘llab-quvvatlashi, uni majburlamasdan erkin tanlov qilishiga sharoit yaratishi lozim. O‘qituvchilar esa o‘quvchining qobiliyatini to‘g‘ri baholab, uni to‘g‘ri yo‘naltirishga yordam berishi kerak. Umuman olganda, kasbga yo‘naltirish ishlarida psixologik yondashuvlar va zamonaviy metodlar uyg‘un holda qo‘llanilganda samarali natija beradi. Bu esa o‘quvchilarning o‘z qobiliyatiga mos kasb tanlashiga, kelajakda muvaffaqiyatli mutaxassis bo‘lib yetishishiga va jamiyatda o‘z o‘rnini topishiga zamin yaratadi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, kasbga yo‘naltirish ishlari o‘quvchilarning kelajakdagi hayot yo‘nalishini to‘g‘ri belgilashda muhim psixologik va pedagogik ahamiyatga ega jarayon hisoblanadi. O‘quvchilarning qobiliyati, qiziqishi, shaxsiy xususiyatlari va motivatsiyasini to‘g‘ri aniqlash ularning ongli ravishda kasb tanlashiga yordam beradi. Kasbga yo‘naltirish jarayonida qo‘llaniladigan psixologik yondashuvlar va zamonaviy metodlar — psixodiagnostik testlar, suhbat, kuzatuv, treninglar va individual maslahatlar — o‘quvchilarning o‘zini anglashiga va to‘g‘ri qaror qabul qilishiga xizmat qiladi. Ushbu metodlar orqali har bir o‘quvchining shaxsiy imkoniyatlari chuqur o‘rganilib, unga mos kasbiy yo‘nalishlar tavsiya etiladi.

Shuningdek, kasbga yo‘naltirish ishlarida ota-onalar, o‘qituvchilar va psixologlarning hamkorligi juda muhimdir. Ularning birgalikdagi faoliyati o‘quvchilarning kasb tanlash jarayonini yanada samarali va to‘g‘ri yo‘lga qo‘yishga yordam beradi. Umuman olganda, kasbga yo‘naltirishda psixologik yondashuvlar va samarali metodlardan foydalanish o‘quvchilarning kelajakda o‘z qobiliyatiga mos kasbni tanlashiga, jamiyatda munosib o‘rin egallashiga hamda muvaffaqiyatli mutaxassis bo‘lib yetishishiga zamin yaratadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. Karimova V.M. **Psixologiya**. – Toshkent: O‘qituvchi, 2019.
2. G‘oziev E.G‘. **Umumiy psixologiya**. – Toshkent: O‘zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashriyoti, 2012.
3. Bekmurodov A. **Pedagogik psixologiya asoslari**. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2018.

4. Davletshin M.G. **Yosh davrlari va pedagogik psixologiya**. – Toshkent: O‘qituvchi, 2008.

5. Andreeva G.M. **Social Psychology**. – Moscow: Aspect Press, 2017.

6. Zimbardo P., Gerrig R. **Psychology and Life**. – Pearson Education, 2016.

7. O‘zbekiston Respublikasi ta’lim to‘g‘risidagi qonun va me’yoriy hujjatlar to‘plami. – Toshkent, 2021.

8. Woolfolk A. **Educational Psychology**. – Boston: Pearson, 2019.